

हद्दपारी या विषयासंबंधी शासनाने
वेळोवेळी पारित केलेल्या प्रशासकीय
आदेशांचे एकत्रिकरण करून अध्यागत
आदेश पारित करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
गृह विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक- हससटी-३१९२/१५५/वि. शा. ५,

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.

दिनांक: ३१ ऑगस्ट १९९२.

याचा: १] शासन परिपत्रक, गृह विभाग, क्रमांक-हससटी-३१९६/१५५/वि. शा. ५,
दिनांक २.८.१९९६

२] शासन परिपत्रक, गृह विभाग, क्रमांक-हससटी-१५९५/१७०/वि. शा. ५,
दिनांक ०५.१०.१९९६.

३] शासन परिपत्रक, गृह विभाग, क्रमांक-हससटी-३१९६/३३३/वि. शा. ५,
दिनांक ५.२.१९९७.

४] शासन परिपत्रक, गृह विभाग, क्रमांक- हससटी-३१९६/३३३/वि. शा. ५,
दिनांक २६ जून, १९९८.

परिपत्रक:- खाद्या व्ययितीच्या समाजविघातक कारवाया लक्षात घेऊन अशा व्ययितीला
विनिर्दिष्ट अशा क्षेत्रातून हद्दपार करण्याबाबतची कारवाई मुंबई पोलीस अधिनियम,
१९५१ मधील कलम ५५, ५६ व ५७ नुसार करण्यात येते. उक्त कारवाई करण्यासाठी
ग्रामीण क्षेत्रात उप विभागीय दंडाधिकाारी तर आयुक्तालय क्षेत्रात पोलीस उप आयुक्त
सक्षम प्राधिकारी आहेत. अशा आदेशाने व्ययित झालेल्या व्ययितला मुंबई पोलीस अधि-
नियम, १९५१ च्या ^{अधिनियमातील कलम ६०} नुसार अपिलीय प्राधिकरणाकडे अपील करून
दाद मागण्याची तरतूद करण्यात आलेली आहे. ~~हसस~~ खाद्या व्ययितला विवक्षित क्षेत्रातून
हद्दपार करणे व अशा आदेशाविरुद्ध त्याने अपील करणे इत्यादी सर्व बाबी हया निम्न
न्यायिकगत स्तराच्या अगुन कायद्याच्या त्या त्या कलमानुसार त्या संबंधात कारवाई
होत असते. हया सर्व बाबी निम्न न्यायिकगत स्तराच्या असल्याने या विषयाबाबत
अतिशय थोडे ^{प्रशासकीय} आदेश पारित करण्यात आलेले आहेत. परंतु ते प्रशासकीय आदेश
देखील भिन्न वेळी भिन्न बाबींवर पारित केले असल्याने त्या सर्व आदेशांचे एकत्रिकरण
करून एकच आदेश पारित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यानुसार
शासनाने आता गरील सर्व पत्रे/ सूचना/आदेश यांचे एकत्रिकरण करून व पुर्वीचे सर्व पत्रे
आदेश/ सूचना अधिकृतीत करून एकत्रितरित्या पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत:-

[१] हद्दपारीचे आदेश पारित करताना हद्दपारीचे परिक्षेत्र निश्चित करणे

मुंबई पोलीस अधिनियम, १९५१ मधील कलम ५५, ५६ व ५७ नुसार समाजविघातक
व्ययितला विनिर्दिष्ट अशा क्षेत्रातून हद्दपार करण्यास सक्षम प्राधिकारी सक्षम आहे.

अशा व्यक्तिला एकापेकी एक किंवा त्याच्याशी संलग्न असलेल्या अनेक स जिल्ह्यातून तडीपार केले जाते. तथापि, असे क्षेत्र किती असावे याबाबत उच्च न्यायालयाने कोटिबळी आदेश दिले आहेत. उक्त आदेश लक्षात घेऊन योग्य ती कार्यवाही करण्याबाबत शासनपत्र गु. विभाग क्र. इस्पटी-३१९६/१५५/विभा. ५, दिनांक ९ ऑगस्ट, १९९६ अन्वये सर्व सक्षम प्राधिका-यांना सूचना दिल्या आहेत. त्या आदेशा सोबत मुंबई उच्च न्यायालयाच्या काही निकालपत्रांच्या प्रतीही जोडण्यात आल्या आहेत. त्यातील एका निकालपत्रात उदाहरणा दाखल भिवंडी तालुक्यातील एका समाजविघातक व्यक्तिला जेणे आयुक्तालय, रायगड आणि नाशिक जिल्ह्याच्या क्षेत्रातून हद्दपार करण्यात आले होते. त्या व्यक्तीच्या समाजविघातक कारवाया या एका तालुक्या पुरत्या मर्यादित असतानाही एवूण १०० मैलापेक्षा जास्त क्षेत्रातून त्याला तडीपार करण्यात आले असल्याने, सदर आदेश अवाजवी असल्याचे घोषित करून उच्च न्यायालयाने तो रद्द केले होते. या न्यायनिर्णयातील अन्वयार्थ विचारात घेऊन सक्षम प्राधिका-याने एवढ्या व्यक्तिला तडीपार करताना त्याचा विचार करावा अशा सूचना देण्यात आल्या होत्या. त्या सूचना आजही कायम असून त्वरित संक्षमताही त्या आदेशाची उच्च न्याय लयाच्या निकालपत्रासह प्रत सोबत जोडली आहे.

[२] तडीपार करणी यांगल्या वर्तणूकीचे बंधपत्र (बॉन्ड) घेण्याच्या तरतुदीबाबत.

हद्दपारी करणी सबड पुरावा नसल्यास अशा व्यक्तिकडून यांगल्या वर्तणूकीचे बंधपत्र घेण्यात येत होते. तथापि, कुंदन नारायण भाईर विरुध्द महाराष्ट्र शासन [रिट अपीलेशन क्र. ५४७/८९] मध्ये मुंबई उच्च न्यायालयाच्या औरंगाबाद खंडपीठाने दिलेल्या निकालात असे बंधपत्र घेण्याची तरतूद मुंबई पोलीस अधिनियम, १९५१ मधील कलम ५५, ५६ मध्ये नसल्याचे सक्षम प्राधिका-यांचे आदेश ठरवून न्यायसंशोधन मंडळाने सारले होते. सदर आदेश लक्षात घेऊन भविष्यात त्याप्रमाणे कार्यवाही करण्याच्या सूचना वर उल्लेखिलेल्या दिनांक ५ ऑक्टोबर, १९९६ च्या पत्राने सर्व सक्षम प्राधिका-यांकडे देण्यात आल्या आहेत. त्या सूचना अंतिम असून त्याप्रमाणे सर्व सक्षम प्राधिका-यांनी कार्यवाही करावी अशा सूचना शासन पुनः देत आहे.

[३] हद्दपारी आदेश व त्याबाबतच्या कार्यवाहीतील उणिवा दूर करण्याबाबत.

हद्दपारी आदेश बर वजावण्यापूर्वी दिलेली कारणे दाखवा नोटीस, चौकशीची कार्यपद्धती, हद्दपार व्यक्तित विरुध्दच्या गुन्ह्याची सधः स्थिती विचारात न घेणे,

हद्दपारी आदेश काळजीपूर्वक न काढणे इत्यादि स्वल्पांच्या अनेक त्रुटी अपिलाचे सुनावणीच्या वेळी शासनाच्या निदर्शनास आल्याने आदेश पारीत करताना भविष्यात अशात-हेच्या त्रुटी आदेशात राहू नयेत अशात-हेची काळजी आदेश पारीत करताना घेण्यात यावी अशा सूचना वर उल्लेखिलेल्या दिनांक ५ फेब्रुवारी, १९९७ तसेच दिनांक २६ जून, १९९८ अन्वये सर्व सक्षम प्राधिका-यांना देण्यात आल्या आहेत. उपरोक्त परिपत्रकांच्या प्रती त्यांच्या सहपत्रासह सोबत जोडलेल्या आहेत व त्या लक्षात घेऊन व त्या ^{त्रुटी} दूर करून हद्दपारी आदेश पारीत करण्याबाबत सर्व सक्षम प्राधिका-यांना पुनः एकदा सूचित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नागाने,

अ. ना. भोसले
[अ. ना. भोसले]

कायसिन अधिकारी, गृह विभाग, महाराष्ट्र शासन.

प्रांत,

महासंचालक व पोलीस महानिरीक्षक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई,

सर्व पोलीस आयुक्त,

सर्व जिल्हादंडाधिकारी,

उप सचिव, गृह विभाग [कायसिन स्वडीओ-४]